

Dagmar KUSEDOVÁ

HISTORICKÝ ATLAS EVANJELICKEJ CIRKVI A. V. NA SLOVENSKU – INFORMÁCIA O PROJEKTE

Kusendová D.: Historical atlas of the Lutheran Church in Slovakia – project information. Aktivita v kartografii 2010, 2 figs., 7 refs.

Abstract: The paper presents the outcome of the research and scientific project "HISTORY OF THE SLOVAK LUTHERAN CHURCH" – supported by the Scientific Grant Agency of Ministry of Education of the Slovak Republic and Slovak Academy of Sciences in 2007-2009.

Keywords: historical atlas, Lutheran Church, Slovakia

Úvod

V roku 2005 sa zrodila myšlienka pripraviť atlas histórie slovenskej cirkvi augsburského vyznania (a. v.). Niekoľko slovenských geografov, kartografov a historikov, ktorí už majú skúsenosti s tvorbou atlasových kartografických diel aj s cirkevnou problematikou, sa rozhodli pripraviť vedecký projekt s takýmto zameraním. Tak vznikol v roku 2006 projekt pod názvom *História slovenskej evanjelickej cirkvi augsburského vyznania* (a. v.), ktorý získal finančný grant vedeckej grantovej agentúry (VEGA) Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied na roky 2007 až 2009.

Z vedeckého hľadiska šlo o medziodborový projekt, ktorý spojil viacero odborníkov a ich postupy a metódy, a to od historického výskumu, cez tvorbu geografických databáz a kartografického modelovania až k počítačovej geovizualizácii sledovanej tematiky. Zámerom projektu bolo vytvorenie inštitucionálnej bázy pre tvorbu atlasu (vytvorenie vedeckej a redakčnej rady atlasu), tvorba projektu atlasu s vyústením do návrhu jeho makety, obsahu a začatia tvorby máp. Výsledkom projektu mal byť konečný návrh tematického atlasu, ktorý by z časového, vecného a geografického aspektu zhrnul a sprístupnil údaje o vzniku, histórii a súčasnosti evanjelickej cirkvi a. v. nielen na Slovensku, ale aj vo svete, teda všade tam, kde žijú Slováci evanjelici. V projekte nebola zahrnutá tlač atlasu, ani honorovanie budúcich autorov. Finančné prostriedky boli plánované najmä na získanie zdrojových údajov pre tvorbu máp a s tým spojených nákladov, ako aj na organizáciu vedeckých podujatí s cieľom stmeliť budúci autorský a redakčný kolektív atlasu.

Riešiteľský kolektív projektu bol zostavený najmä z vysokoškolských a vedeckých pracovníkov Prírodovedeckej fakulty a Evanjelickej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského (UK) v Bratislave (Katedra humánnej geografie a demogeografie, Katedra cirkevných dejín) a zo Slovenskej akadémie vied (Ustav etnológie, Ustav politických vied).

Pri riešení projektu bola významná spoluúčasť pracovníkov zo Slovenskej národnej knižnice v Martine a Evanjelickej cirkvi a. v. (ECAV) na Slovensku. Podrobnejšie informácie k návrhu projektu a technickému projektu atlasu sú v Kusendová, Majo (2007).

Priebeh riešenia projektu

V návrhu projektu bol harmonogram tvorby atlasu rozdelený do dvoch etáp. Prvá etapa bola pôvodne rámcovaná r. 2007. Jej cieľom bolo vytvorenie, z archívnych, literárnych a štatistických prameňov, dostatočne obsažnej databázy o vzniku a pôsobení slovenskej evanjelickej cirkvi v časovom rozpätí od začiatku 16. do konca 20. stor. nielen na území Slovenska, ale tiež na území bývalého Uhorska, ostatných štátov Európy, Severnej aj Južnej Ameriky a Austrálie. Druhá etapa práce na projekte bola rámcovaná r. 2008 a 2009. R. 2008 mal byť venovaný už počítačovému kartografickému spracovaniu historickej databázy, ktorá mala vzniknúť v prvej etape riešenia. Výsledkom mal byť súbor autorských originálov máp ako základu pre zostavenie budúceho atlasu.

Prvý rok riešenia projektu bol skutočne zameraný na zhromažďovanie a excerpciu štatistických a literárnych prameňov k histórii evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. Z časového hľadiska bol výber prameňov robený tak, aby obsiahol tak uhorské (16. až 19. stor.), ako aj slovenské (20. stor. a zač. 21. stor.) obdobie jej existencie. Z excerpt bolo zostavených ku koncu roka 2009 asi 170 základných digitálnych databáz. Pri ich tvorbe a spracovaní boli využité databázové počítačové programy Microsoft Excel a Microsoft Access. Zhromažďovaniu prameňov boli venované aj zahraničné študijné cesty riešiteľov do Maďarska, Evanjelického krajinského archívu v Budapešti a Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe. Na propagáciu projektu bola vytvorená internetová webová stránka www.atlasecav.sk. Prostredníctvom nej bol projekt propagovaný odbornej aj cirkevnej verejnosti.

V druhom roku riešenia projektu boli nepriestorové databázy geograficky referencované a postupne spracovávané kartografickými počítačovými programami GIS MapInfo Professional, Topol a ArcGIS do geografických databáz a vizualizované do jednoduchých i zložitejších analytických aj komplexných digitálnych máp. Celkovo týmto spôsobom vznikli desiatky pracovných máp a naďalej boli podľa potreby vytvárané ďalšie databázy. Cieľom kartografického spracovania pripravených geodatabáz nebolo len ich prvotná vizualizácia, ale tiež hľadanie najvhodnejšieho spôsobu vyjadrenia tematického obsahu konkrétnej mapy. Vzhľadom na rôznorodosť prameňov sa nepodarilo vytvoriť univerzálnu geodatabázu. Vytvorili sa však viaceré štruktúrované geodatabázy vzťahujúce sa k jednotlivým územno-správnym osnovám a časovým rezom jednotlivých kapitol budúcej makety atlasu. Výsledky druhého roku riešenia boli prezentované na vedeckom sympóziu koncom roku 2008 na pôde Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave. Zúčastnili sa ho zainteresovaní historici, demografi, kartografi a predstavitelia Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. Na podujatí bola zdôraznená potreba zachytenia nielen histórie evanjelickej cirkvi na Slovensku, ale aj jej súčasného stavu, ako dôležitého odkazu pre ďalšie generácie. Sympóziu prispelo k užšej spolupráci medzi vedením evanjelickej cirkvi a riešiteľmi diela. Obojstranný záujem o spoluprácu bol neskôr potvrdený dohodou medzi Evanjelickou cirkvou a. v. na Slovensku a Prírodovedeckou fakultou UK o spolupráci na tvorbe atlasu. Čiastko-

vé výsledky riešenia projektu boli prezentované na konferencii v Prahe (Kusendová a Benža, 2008) a v Prešove (Majo, 2009).

Tretí rok riešenia projektu bol venovaný koncipovaniu samotného atlasu. Prvým krokom riešenia bolo zostavenie makety atlasu a obsahovej osnovy, teda kapitól budúceho atlasu (obr. 1). Kým maketa získala súčasnú podobu, prešla niekoľkými etapami zmien, v ktorých sa odrážali nielen spresňujúce, ale aj nové aspekty vývinu slovenskej evanjelickej cirkvi, ktoré sa získali práve kartografickým spracovaním témy. Maketa predstavuje optimálny obraz histórie slovenskej evanjelickej cirkvi, ktorý by bolo žiaduce v konečnom dôsledku dosiahnuť. Na základe makety sa uskutočnil výber máp do jednotlivých kapitól a podkapitól atlasu. Vznikol tak súbor máp, ktorý rešpektuje maketu, ale počtom máp, ju v plnom rozsahu nepokrýva. K polovici roka 2010 bolo vytvorených 120 autorských originálov máp (obr. 2). Napriek tomu ostávajú ešte v niektorých kapitolách prázdne miesta, ktoré nebolo nateraz možné vyplniť príslušnou mapou. Čím viac ide atlas do minulosti, tým menej je zhromaždených poznatkov, ktoré by bolo možné vizuálne, kartograficky spracovať a prezentovať.

Súčasťou tretieho roku riešenia projektu bolo ustanovenie vedeckej rady atlasu. Jej predsedom sa stal generálny biskup Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. Vedecká rada zasadala v roku 2009 dva razy a riešila najmä obsahovú stránku a organizačné aspekty tvorby atlasu.

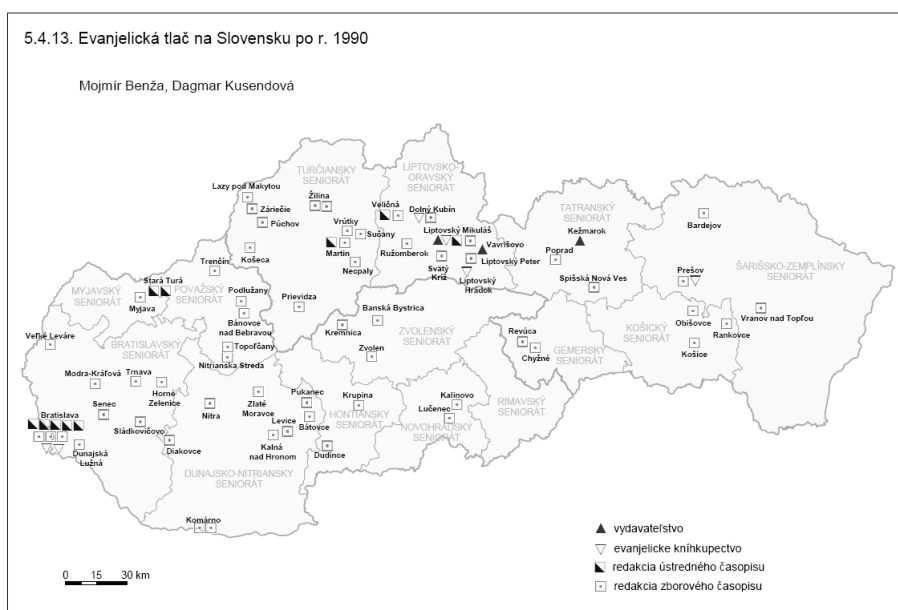
- 1. kapitola Od vystúpenia Martina Luthera po Žilinskú synodu (1517-1610)**
- 2. kapitola Od Žilinskej synody po Satmársky mier (1610-1711)**
- 3. kapitola Od Satmárskeho mieru po Tolerančný patent (1711-1781)**
- 4. kapitola Od Tolerančného patentu po rozpad Rakúsko-Uhorska (1781-1918)**
  - 4.1 Od Tolerančného patentu po Protestantský patent (1781-1859)
  - 4.2 Od Protestantského patentu po rozpad Rakúsko-Uhorska (1859-1918)
- 5. kapitola Od vzniku Česko-Slovenska po začiatok 21. storočia (1918-2010)**
  - 5.1 Od vzniku Česko-Slovenska po koniec druhej svetovej vojny (1918-1945)
  - 5.2 Od konca druhej svetovej vojny po November 1989 (1945-1989)
  - 5.3 Od Novembra 1989 po začiatok 21. storočia (1989-2010)
- 6. kapitola Demografický obraz evanjelikov na Slovensku na začiatku 21. storočia**

Obr. 1 Kapitoly Historického atlasu Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku

Výsledky projektu

Výsledok riešenia projektu VEGA je zhmotnený v dvoch materiáloch – v makete atlasu a v súbore máp. Maketa predstavuje z časového a obsahového hľadiska optimálnu koncepciu kartograficky spracovanej histórie Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, ako aj slovenských evanjelických cirkevných zborov v európskom zahraničí. Súbor máp tvoria autorské originály, ktoré bolo nateraz možné vytvoriť. Mapy sú

usporiadané v obsahovej koncepcii makety do šiestich kapitol (obr. 1) a tvoria základ budúceho Historického atlasu Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. Súbor máp, zvlášť mapy tvoriace 5. a 6. kapitolu možno už v súčasnej dobe využiť vo viacerých smeroch. V prvom rade na prezentáciu histórie cirkvi v odbornej aj laickej verejnosti. Mapy môžu slúžiť ako učebná pomôcka na evanjelických cirkevných školách všetkých stupňov. Rovnako môžu slúžiť vedeniu cirkvi na vecnú analýzu stavu cirkvi v súčasnom období. Okrem makety a súboru máp sú využiteľné aj digitálne databázy, ktoré vznikli v rámci projektu. Môžu nájsť uplatnenie najmä pri tvorbe ďalších, tematicky užšie zameraných historických prác. Niektoré z nich sa takýmto spôsobom už spracovali a prezentovali (Benža, 2008, Kusendová a Paulovičová 2009).

Obr. 2 Ukážka autorského originálu pripravovaného atlasu

Záver

Ciele, ktoré si riešiteľský kolektív projektu VEGA pred seba postavil, sa v priebehu jeho riešenia ukázali podstatne náročnejšie a zložitejšie, než sa dali pri koncipovaní projektu predpokladať. Náročnosť a zložitosť sa týkala hlavne zhromažďovania relevantných poznatkov k najstarším etapám vývoja evanjelickej cirkvi a tiež informácií o slovenských cirkevných zboroch v zahraničí, zvlášť v zámorí. Z týchto dôvodov sa nepodarilo v plnom rozsahu naplniť obsah atlasu príslušnými mapami. Napriek nenaplneniu celkového obsahu atlasu sa výstup z projektu považoval za primerané splnenie hlavných cieľov projektu VEGA. V porovnaní s obdobnými prácami – Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska (2000) a Atlas katolíckej cirkvi na Slovensku (2005) je *Historický atlas Evanjelickej cirkvi a. v. na Sloven-*

sku vo svojej obsahovej i kartografickej stránke koncipovaný podstatne širšie a náročnejšie.

V súčasnosti sa pokračuje v tvorbe atlasu pod inštitucionálnou záštitou Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, ktorá by mala byť aj jeho vydavateľom. Práce pokračujú v užšom autorskom kolektíve s využitím databáz, ktoré boli zhromaždené v rámci projektu VEGA. Dokončuje sa mapová časť atlasu a pripravuje sa textová časť s predpokladaným termínom zadania do tlače v druhej polovici roka 2011. Atlas bude vydaný knižne vo formáte A4, uvažuje sa aj s alternatívnou diskou DVD a zjednodušenou internetovou prezentáciou. Atlas vyjde v slovenskom jazyku s prekladmi textu v anglickom, nemeckom a maďarskom jazyku.

Literatúra

- Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska.* (2000). Ed. Poláčik, Š. Bratislava, Chronos, 150 s.
- Atlas Katolíckej cirkvi na Slovensku.* (2005). (Ed. Judák, V., Poláčik, Š). Bratislava, Lúč, 272 s.
- BENŽA, M. (2008). Reemigrácia vo výsledkoch sčítania ľudu v roku 1950. In *Slováci v zahraničí*. (Ed. Bajanič, S., Dendúrová-Tapalagová, V.) Bratislava, Matica slovenská, roč. 24, s. 25–35. ISSN 008110061
- KUSENDOVÁ, D., BENŽA, M. (2008). Stav práce na Atlase slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi. In *Vplyv evanjelického náboženstva na udržanie národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho vízia do budúcnosti*. (Ed. Tillinger, D.) Liptovský Mikuláš, Transcius, s. 51-53. ISBN 978-80-7140-303-6
- KUSENDOVÁ, D., MAJO, J. (2007). Projekt atlasu s historicko-religióznou tematikou. *Kartografické listy*, roč. 15, s. 60-68. ISBN 80-89060-10-8, ISSN 1336-5274
- MAJO, J. (2009). Cobwebs in pews - some remarks on the religion, identity, and space in Gemer region in Central Slovakia. In *Challenges for the Geography of Religion in the 21st Century*. Prešov, University of Prešov, s. 7-8. ISBN 978-80-555-0001-0
- KUSENDOVÁ, D., PAULOVÍČOVÁ, I. (2009). Národopisná mapa Uhorska od Alexeja I. Petrova. In *Historické mapy*. (Ed. Fencík, R.), Bratislava, Kartografická spoločnosť SR a Slovenský národný archív, s. 109-115. ISBN 978-80-89060-14-6

S u m m a r y

Historical atlas of the Lutheran Church in Slovakia - project information

The creation of this atlas was initiated in 2005 by the Slovak geographers, cartographers and historians already experienced in creating of cartographical works with religious and ecclesiastical content. The idea of the project "History of the Slovak Lutheran Church" was defined in 2006. In 2007-2009 the project was financially supported by the Slovak Research and Development Agency of Slovak Ministry of Education and Slovak Academy of Sciences.

From the scientific point of view, the project had a multidisciplinary character and involved specialists who created the Scientific and Editorial Board where ideas and efforts were put together to generate the atlas's draft, contents and later on – individual maps. The project was aimed at the elaboration of the final draft of thematic atlas. The project had not included printing costs and financial rewards for the authors. The project financing was particularly targeted at the acquisition of source data for the map production and the project team coordination meetings. The project team was composed of lecturers and staff members from the Faculty of Natural Sciences (the Department of Human Geography and Demogeography), Lutheran Theological Faculty (the Department of the Church History) of the Comenius University in Bratislava and

researchers from the Slovak Academy of Sciences (Institute of Ethnology, Institute of Political Sciences).

The outcome of this research and scientific project is exemplified by two separate products: the final model (the prototype) of the history atlas of the Slovak Lutheran Church and the collection of created maps. From the temporal and content point of view, the final model represents the optimal conception of cartographic visualization of the history of the Lutheran Church in Slovakia and the Slovak Lutheran parishes abroad. The collection of maps contains 120 authorial originals (Fig. 2) produced and published using the databases created in the project course. Maps are ordered in sequence of the contents of final model representing the core of the historical atlas, which is to be published in the near future.

The collection of maps, especially those of the 5th and 6th chapters, can be used in different ways even today. First of all, they represent the history of the church in acceptable way for both specialists and general public. Maps could be used as teaching aid in Lutheran schools of all degrees. Equally, they can be used by church representatives to analyze the actual status of the church. In addition to the atlas final draft and map collections, the digital databases elaborated in the project duration can also be used. They may be applied when working out further, thematically more narrowly objected historical studies. Some of these databases have already been used in this term (Benža, 2008, Kusendová and Paulovičová 2009). Partial project results were presented in the conferences held in Prague (Kusendová and Benža, 2008) and Prešov (Majo, 2009).

Fig. 1 Chapters of Historical atlas of the Lutheran Church in Slovakia

Fig. 2 The illustration of an authorial original map from the upcoming atlas

Citácia:

Kusendová, D. (2010). *Historický Atlas Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku – informácia o projekte*. In *Aktivity v kartografii 2010*. Bratislava, s. 76-81 (Kartografická spoločnosť Slovenskej republiky) ISBN 978-80-89060-17-7